

Lokalność w równoważeniu miejskiego środowiska mieszkaniowego

Locality in a sustainable urban housing environment

Koncepcja równoważenia środowiska ulega ewolucji. Doktryna dychotomicznego podziału środowiska na środowisko naturalne i zbudowane przeciwstawiała sobie „naturę” i „kulturę”, szukając równowagi pomiędzy tymi – zdawałoby się – niezależnymi aspektami otaczającej nas rzeczywistości (Baranowski, 1998). Wizja antagonizmu pomiędzy „naturą” i zagrażającą jej „kulturą” była jednak nazbyt uproszczonym modelem świata. Wypiera ją koncepcja środowiska przyrodniczo-kulturowego, w którym natura i kultura tworzą system ściśle powiązanych ze sobą, wciąż zmieniających się relacji. Natura w tej koncepcji nie jest obiektywną kategorią poznawczą. Wizja natury jest wytworem kultury: tak jak istnieje wiele różnych kultur, tak istnieje wiele „kulturowych modeli natury”. To praktyki społeczne, zwłaszcza zamieszkiwanie, wytwarzają, odtwarzają i przekształcają różne modele natury i różne wartości (Macnaghten, Urry, 2005). To nowe podejście zmienia także sposób myślenia o równoważeniu środowiska mieszkaniowego. Równoważenie bywa na ogół interpretowane jako spełnianie arbitralnie przyjętych, ilościowych – najczęściej technologicznych – wskaźników równoważenia w celu osiągnięcia kolejnych stanów umownej równowagi. Chodzi jednak o coś więcej: zadaniem jest harmonizowanie społecznych, ekonomicznych i ekologicznych celów działań w procesie podtrzymywania równowagi (taki jest właściwy sens terminu *sustainability*) i reagowania na jej zaburzenia (Baranowski, 2005).

Coraz częściej kwestionowana jest idea jednego, uniwersalnego modelu zrównoważonego rozwoju; podkreśla się potrzebę poszukiwania rozwiązań dostosowanych do różnych skal przestrzennych i odmiennych lokalizacji. Zwraca się

The conception of a sustainable environment is evolving. The doctrine of a dichotomous division of the environment into the natural and built environment contrasted “nature” with “culture”, searching for some balance between these seemingly independent aspects of reality which surrounds us (Baranowski, 1998). However, the vision of an antagonism between “nature” and dangerous “culture” was a simplified model of the world. It is being superseded by a conception of the natural and cultural environment where nature and culture form a system of closely connected, ever-changing relationships. In this conception, nature is not an objective cognitive category. A vision of nature is a product of culture: there are as many various cultures as “cultural models of nature”. Social practices, especially housing, create, recreate and reshape various models of nature and various values (Macnaghten, Urry, 2005). This new approach also changes the manner of thinking about a sustainable housing environment. Sustainability is usually interpreted as the fulfillment of some arbitrarily accepted, quantitative – mostly technological – indicators of sustainability, aiming at consequent states of conventional balance. However, there is something more: the assignment is to harmonize the social, economic and ecological objectives of activities in the process of sustaining the balance and to react to its disorders (Baranowski, 2005).

The idea of one universal model of sustainable development is often called into question; a need to search for some solutions adjusted to various spatial scales and different locations is emphasized. Therefore, attention is paid to the purposefulness of using some alternative scenarios of sustainability, making it possible to choose the most suitable path to a sustainable urban environment. There is also a retreat from a simplifying conception of a sustainable urban structure using technical indicators; a sustainable structure is understood as one which allows for the functioning of a city in accordance with its natural and social potential (carrying potential), is friendly to its inhabitants and

w związku z tym uwagę na celowość posługiwania się alternatywnymi scenariuszami równoważenia, umożliwiającymi dobór najwłaściwszej drogi równoważenia środowiska miejskiego. Odchodzi się też od upraszczającej, operującej wskaźnikami technicznymi koncepcji zrównoważonej struktury miejskiej; za zrównoważoną strukturę uważa się taką, która umożliwia funkcjonowanie miasta zgodnie z jego naturalnym i społecznym potencjałem (*carrying capacity*), jest przyjazna dla mieszkańców i zapewnia równość społeczną. Większą wagę przywiązuje się także do zwiększenia efektywności procesów podejmowania decyzji (Williams, Burton, Jenks, 2001).

Oznacza to zwrot w kierunku społecznych aspektów równoważenia; ich niedoceniecie było źródłem niepowodzeń wielu programów zrównoważonego rozwoju. Szczególną uwagę badaczy, projektantów i decydentów skupia koncepcja miasta zwartej (*compact city*); poświęca się w niej wiele rozważań kwestii jakości życia mieszkańców. Uważa się, że intensyfikacja zamieszkiwania prowadzi do bezpieczniejszych, tętniących życiem przestrzeni, umożliwia rozwój miejscowej przedsiębiorczości i usług, zwiększa równość społeczną, ułatwia relacje społeczne i dostęp do usług. Spotykamy się z wielością koncepcji i strategii zrównoważonego [rozwoju]. Rozmaitość dróg wiodących do „różnych zrównoważonych przyszłości” oznacza [a] odejście od koncepcji jednego uniwersalnego modelu do wielu modeli zrównoważonego miasta, [b] odrzucenie uproszczonego stosowania modeli i pojawienie się koncepcji konkurujących ścieżek (*competing pathways*) osiągania zrównoważonych struktur miast oraz – co wydaje się szczególnie ważne – [c] uznanie, że rozmaite projekty równoważenia mogą współistnieć w jednym organizmie miejskim (Simon & Simon, 2001; Brindley 2003).

Są dwie skale działań w procesach kształtowania zrównoważonego środowiska mieszkaniowego. Skala „makro” to wymiar polityki i strategii globalnej, regionalnej i ogólnomiejskiej. Skala „mikro” to wymiar lokalnych problemów środowiska mieszkaniowego, często bardzo specyficznych postaw i preferencji mieszkańców, kształtowanych przez miejscowe tradycje kulturowe i właściwe im kulturowe modele natury. Działania w skali „makro” są zazwyczaj instytucjonalnymi programami, politykami i strategiami „odgórnie” (*top-down*) narzucanymi anonimowemu społeczeństwu, rzadziej negocjowanymi; zarysowują one ogólne zasady, ramy i warunki operacyjne polityki równoważenia. Działania w skali „mikro” dotyczą konkretnych społeczności lokalnych, żywych ludzi, których próbują zachęcić do działań „oddolnych” (*bottom-up*): uczestnictwa w kształtowaniu ich środowiska zamieszkiwania i podejmowania na jego rzecz własnych inicjatyw. Jest to skala **lokalności**. Susannah Hagan (2003), omawiając idee environmentalizmu, pisała: „jego cele są uniwersalne, ale jego środki są ukierunkowane i odpowiadają na lokalne uwarunkowania, a w istocie rzeczy od tych warunków zależą.”

Skala lokalna nabiera więc kluczowego znaczenia. Crilly i Mannis (2001) wskazują na potrzebę holistycznego myślenia o złożonych systemach miejskich i – równolegle – zaj-

guarantees social equality. More importance is attached to an increase in the effectiveness of the decision-making processes, too (Williams, Burton, Jenks, 2001).

It means a turn towards the social aspects of sustainability; underestimating them has been the source of the failure of numerous programmes of sustainable development. Researchers, designers and decision-makers concentrate on the conception of a compact city as well as the question of the quality of the inhabitants' lives. It is considered that the intensification of housing leads to some safer spaces teeming with life, allows for the development of urban businesses and services, increases social equality, makes social relations and access to services easier. We encounter numerous conceptions and strategies of sustainable development. The diversity of roads leading to “various sustainable futures” means [a] a retreat from the conception of one universal model to numerous models of a sustainable city, [b] the abandonment of the simplified application of models and the appearance of the conception of competing pathways of achieving the sustainable structures of cities and – which seems especially important – [c] the acknowledgement of diverse designs of sustainability co-existing in one urban organism (Simon & Simon, 2001; Brindley, 2003).

There are two scales of activities in the processes of shaping a sustainable housing environment. The “micro” scale is the dimension of a global, regional and municipal policy and strategy. The “macro” scale is the dimension of the local problems of a housing environment, the residents' attitudes and preferences shaped by the local cultural traditions and the related cultural models of nature. Activities in the “macro” scale are usually institutional top-down programmes, policies and strategies for an anonymous society, rarely negotiated; they outline the general principles, frames and operational conditions of the policy of sustainability. Activities in the “micro” scale concern specific local communities and try to encourage people to take some bottom-up actions: participation in the shaping of their housing environment and their own initiatives for its sake. It is the scale of **locality**. Discussing the ideas of environmentalism, Susannah Hagan (2003) wrote that “its objectives are universal but its means are guided and respond to the local conditions they depend on.”

Thus, the local scale takes on a key meaning. Crilly and Mannis (2001) indicate a need to think of complex urban systems holistically and – simultaneously – to deal with the specifics of locality in order to understand and present its complexity in a readable manner for municipal decision-makers. Such an approach to urban management ought to be tested in various problematic situations with diverse scenarios and programmes to gain some practical experience in the field of the local conceptions of sustainable development. Unfortunately, the solutions of urban problems are often one-dimensional (limited to the spatial and technical sphere), while they should generate some healthy, self-organized systems with numerous interactions shaping balance.

One of the key elements of shaping a sustainable urban structure is its compaction. Even though the policy of the compactness of urban structures is sometimes related to some undesired and unsustainable side effects, it seems obvious that – in certain scales and careful management – it is worth continuing. The problems are conflicts concerning the natural environment in compact structures. However, it seems that local conflicts are understood by the local authorities and a local community as well as solved by a suitably adjusted approach in a more effective manner. Another problem is a key question of the residents'

mowania się specyfiką lokalności w celu zrozumienia i przedstawienia jej złożoności w sposób czytelny dla municypalnych decydentów. Takie podejście do zarządzania miastem powinno być testowane na różnych sytuacjach problemowych, z uwzględnieniem różnych scenariuszy i programów, aby uzyskać praktyczne doświadczenia w zakresie lokalnych koncepcji zrównoważonego rozwoju. Rozwiązania problemów urbanistycznych są niestety nazbyt często jednowymiarowe (ograniczają się do sfery przestrzenno-technicznej), a powinny generować zdrowe, samoorganizujące się systemy o licznych kształtujących równowagę interakcjach.

Jednym z kluczowych elementów kształtowania zrównoważonej struktury urbanistycznej jest jej „zwieranie” (*compaction*). Choć polityka dążenia do zwartości struktur miejskich wiąże się niekiedy z niepożądanymi, dalekimi od zrównoważenia efektami ubocznymi, wydaje się nie ulegać wątpliwości, że – w pewnych skalach i przy starannym zarządzaniu – jest ona warta kontynuowania. Problemem są konflikty dotyczące „środowiska przyrodniczego w zwartych strukturach. Wydaje się jednak, że lokalne konflikty są nie tylko lepiej rozumiane przez lokalne władze i lokalną społeczność, ale i lepiej rozwiązywalne poprzez odpowiednio dostosowane podejście. Inny problem to kluczowa kwestia akceptacji przez mieszkańców wyższych intensywności i zwartości struktur miejskich. Jenks (2001) wprowadził koncepcję *social capacity* – „społecznego obciążenia”, jako miary granic intensyfikacji, określanej przez postawy i zachowania mieszkańców.

Interesującego porównania różnych modeli zrównoważonego miejskiego środowiska mieszkaniowego dokonał Brindley (2003). Na trzech brytyjskich przykładach analizował on treść społeczną tych modeli. Przykłady te to: [1] *Towards an Urban Renaissance (TAUR)*, raport opracowany w 1999 r. pod przewodnictwem architekta Richarda Rogersa, inicjujący społeczną debatę nad przyszłością miast, [2] *Sustainable Urban Neighbourhood Initiative (SUNI)*, zapoczątkowany w Manchesterze w 1996 r. projekt regeneracji zdegradowanego osiedla mieszkaniowego, oraz [3] *Greenwich Millennium Village (GMV)*, obecnie realizowany projekt regeneracji półwyspu Greenwich w Londynie, poprzedzony konkursem na „innowacyjny zespół mieszkaniowo-usługowy” przeprowadzonym w 1997 r. i wygranym przez zespół z udziałem architektów Ralpha Erskine’a i Hunta.

Wszystkie przykłady są próbami przeciwdziałania koncepcji miasta rozproszonego. Wszystkie też podkreślają potrzebę zachęcenia do życia w mieście ludzi skłonnych do wyprowadzenia się do strefy podmiejskiej. Dwa pierwsze promują model zamieszkiwania w intensywnej zabudowie miejskiej, trzeci przywołuje dobrze sprawdzającą się w przeszłości ideę „miejskiej wioski”. Składnikami pojęcia wspólnoty we wszystkich trzech przykładach są stabilność, różnorodność i integracja. Wszystkie podejmują próby tworzenia miejsc, w których ludzie będą chcieli przebywać i tworzyć trwałą, lokalną zbiorowość. Akcentują wagę poczucia wspólnoty, przynależności, wspólnej tożsamości i odpowiedzialności społecznej.

Stawiając sobie zadanie osiągnięcia tych celów społecznych, wszystkie trzy przykłady oferują podobne rozwiązania projektowe, oparte na wysokiej intensywności zabudowy, wielofunkcyjności oraz tradycjonalizmu form urbanistycznych. Wysoka intensywność jest społecznie pożądana, jako zwiększająca interakcje społeczne pomiędzy sąsiadami. Wielofunkcyjność uzasadniana jest względami ekonomicznymi, ale i korzyściami społecznymi (dostępność usług na poziomie sąsiedzkim) i możliwością zmniejszenia podróży. Tradycyjna forma urbanistyczna jest tu bliska koncepcjom amerykańskiego ruchu „*New Urbanism*”. Zauważalna jest tendencja do silnej hierarchizacji przestrzeni, polegającej na wyraźnym rozdzielaniu terenów publicznych i prywatnych, a także dążenie do przywrócenia ulicy funkcji społecznie użytkowanej przestrzeni publicznej, a nie tylko przestrzeni dla pojazdów. Niezwykle interesująca jest kon-

acceptance of the higher intensities and compactness of urban structures. Jenks (2001) introduced the conception of social capacity as the measure of the limits of intensification defined by the inhabitants’ attitudes and behaviours.

Brindley (2003) made an interesting comparison of various models of a sustainable urban housing environment. He analyzed the social meaning of the models on three British examples: [1] *Towards an Urban Renaissance (TAUR)*, a report prepared in 1999 under the supervision of the architect Richard Rogers, initiating a social debate on the future of cities, [2] *Sustainable Urban Neighbourhood Initiative (SUNI)*, a project of the regeneration of a degraded housing estate, begun in Manchester in 1996, and [3] *Greenwich Millennium Village (GMV)*, a design of the regeneration of Greenwich Peninsula in London, implemented presently, preceded by a competition for “an innovative residential and service complex” in 1997 when a team with the architects Ralph Erskine and Hunt won.

All the examples make attempts to oppose the conception of a dispersed city. They also emphasize a need to encourage people who would like to move to the suburban zone to live in a city. The first two examples promote a model of living in intensive urban complexes, the third evokes the proven idea of “an urban village”. The components of the notion of a community in all the three examples are stability, diversity and integration. They all try to form places where people would like to stay and form a durable local community. They emphasize the significance of the feeling of attachment, shared identity and social responsibility.

All the three examples with social objectives offer similar design solutions based on the high intensiveness of the buildings, mixed land use and the traditionalism of the urban forms. The high intensiveness is desirable socially as it increases social interactions between neighbours. Mixed land use is validated by some economic aspects as well as some social profits (the accessibility of services at the neighbourly level) and a possibility of limited travelling. The traditional urban form is close to the conceptions of the American movement “*New Urbanism*”. There is a visible tendency to hierarchize spaces strongly – to separate public and private areas and to reinvest a street with the function of a socially used public space, not just a space for vehicles. The conception of the social diversity of a housing estate sug-

cepcja społecznego różnicowania osiedla mieszkaniowego proponowana w *Greenwich Millennium Village*; polega ona na idei „mieszanej integracji”, realizowanej przy pomocy różnicowania czynszów w tym samym zespole mieszkaniowym.

Omawiane trzy koncepcje kształtowania zrównoważonego miejskiego środowiska mieszkaniowego opierają się na wspólnych zasadach. Pierwsza to dążenie do równowagi środowiskowej oparte na ograniczaniu mobilności, zmniejszaniu zużycia energii i zanieczyszczeń, związane z pojęciem *compact city* – miasta zwartego (alternatywy dla miasta rozproszonego). Druga to koncepcja zrównoważenia ekonomicznego, oparta na ożywianiu gospodarki lokalnej, zwiększaniu wielofunkcyjności i miejscowego zatrudnienia, proponująca ideę *compact economy* – zwartej ekonomiki, wzorującej się na tradycji ekonomiki wiejskiej. Trzecia to koncepcja zrównoważenia społecznego, proponująca wysoką intensywność zamieszkiwania, wielofunkcyjność i integrację społeczną, wyrażająca ideę *compact society* – społeczeństwa zwartego, realizującego wspólnotowy model życia.

W miastach polskich wciąż niedoceniana jest kwestia wielofunkcyjności (*mixed land use*) środowiska mieszkaniowego; ani politycy municypalni, ani tym bardziej deweloperzy nie dostrzegają jej zalet. Doświadczenia zagraniczne wykazują, że wielofunkcyjność zmniejsza prawdopodobieństwo korzystania z samochodu przy dojazdach do pracy, zakupów oraz terenów i urządzeń rekreacyjnych, jeśli miejsca pracy, sklepy i obiekty rekreacyjne są „na miejscu”. Wielofunkcyjność sprzyja wzrostowi częstotliwości lokalnych zakupów, a nawet zdaje się wpływać na zmniejszenie wskaźnika motoryzacji.

Tradycyjna koncepcja lokalnej społeczności, ucieleśniona we wspólnocie wiejskiej, gdzie społeczne więzi wynikały z potrzeby, przekształciła się współcześnie w nową formę wspólnoty, dla której archetypem jest osiedle mieszkaniowe ze znacznie większą swobodą relacji społecznych. Ostatnio wyłania się postmodernistyczna koncepcja wspólnoty, odzwierciedlająca głęboką potrzebę znalezienia emocjonalnego, psychicznego i „ontologicznego” bezpieczeństwa w podzielonym, chaotycznym środowisku społecznym. Można ją nazwać wspólnotą „wyboru sposobu życia” (Brindley, 2003). Przedstawione koncepcje zrównoważonego miejskiego środowiska mieszkaniowego pozostają w wyraźnej opozycji do powszechnie utrwalonych tendencji. Przeciwwstawiają się one rosnącemu różnicowaniu społecznemu i segregacji, charakteryzującemu proces urbanizacji. Kwestionują one model ekonomii konsumeryzmu i postmodernistycznej kultury z właściwą jej fragmentacją wzorców relacji społecznych i arbitralnością wyborów sposobu życia.

Kształtowanie zrównoważonego środowiska mieszkaniowego jest osadzone w strukturze miasta, ale urzeczywistnia się właśnie lokalnie. Istnieje wiele określeń i definicji miejsca i lokalności (Pawlowska, 1996). Choć różnią się one niekiedy znacząco, ich cechą wspólną jest pragnienie

gested in *Greenwich Millennium Village* is exceptionally interesting; it consists in the idea of “mixed integration” realized by diversifying rent in one residential complex.

The abovementioned three conceptions of shaping a sustainable urban housing environment are based on the same principles. The first conception of environmental sustainability, based on limited mobility, the decreased consumption of energy and pollutions, is related to the notion of a compact city (an alternative to a dispersed city). The second conception of economic sustainability, based upon a lively local economy, increased mixed land use and local employment, proposes the idea of a compact economy patterned after the tradition of rural economy. The third conception of social sustainability suggests the high intensiveness of housing, mixed land use and social integration expressing the idea of a compact society which realizes a communal model of life.

The question of the mixed use of a housing environment is still underestimated in the Polish cities; neither municipal politicians nor developers perceive its advantages. Foreign experience shows that mixed land use decreases the probability of using a car for getting to work, shops, recreational grounds and facilities if the places of work, shops and recreational objects are “in the same place”. Mixed land use is conducive to an increase in the frequency of local shopping and even seems to influence a decrease in the motorization indicator.

The traditional conception of a local community, embodied in the countryside where social ties resulted from a need, has evolved into a new form of community where an archetype is a housing estate with much freer social relationships. Lately, a postmodernist conception of community, reflecting a deep need to find emotional, psychical and “ontological” safety in a divided, chaotic social environment, has been emerging. It might be called a community of “the choice of the way of living” (Brindley, 2003). The presented conceptions of a sustainable urban housing environment are in clear opposition to the commonplace tendencies – to the rising social diversity and segregation characteristic of the process of urbanization. They challenge the model of the economy of consumerism and postmodernist culture with its fragmentation of the patterns of social relations and arbitrariness of the choices of the way of living.

The shaping of a sustainable housing environment is placed in the structure of a city but implemented locally. There are many names and definitions of a place and locality (Pawlowska, 1996). Although they may differ significantly, their common feature is a wish to grasp the phenomenon of spirit, identity, continuity, integrity, familiarity, all which makes a place really alive. A place is a space “tamed” by its residents, giving them the feeling of identity and continuity, forming a community through neighbourly bonds. “We can see and perceive objects and forms but we live in places” (Day, 2003). Locality is expressed by places; however, a contemporary city is not just the spaces of places but also the spaces of non-places, also called the spaces of flows (Castells, 1991). These days, a city is perceived and dominated by them. They are the spaces of passers-by not inhabitants, co-presence not community, visited occasionally not every day. What is more, the spatial development of a city is identified with the creation of the spaces of flows not places. If a problem of shaping places emerges, it is perceived through the prism of designing the spaces of flows although putting the same stock in the spaces of places is a testimony to misunderstanding their essence. These two incompatible, different logics

uchwycenia fenomenu ducha, tożsamości, ciągłości, integralności, swojskości, wszystkiego tego, co czyni miejsce prawdziwie żywym. Miejscem jest przestrzeń „oswojona” przez mieszkańców, dająca im poczucie tożsamości i ciągłości, poprzez więzi sąsiedzkie tworząca wspólnotę. „Widzimy i postrzegamy obiekty i formy, ale żyjemy w miejscach” (Day, 2003). Lokalność wyrażają miejsca; współczesne miasto to jednak nie tylko przestrzenie miejsc, ale i przestrzenie nie-miejsc, zwane też przestrzeniami przepływów (Castells, 1991). Miasto jest dziś postrzegane i zdominowane przez te ostatnie. Są to przestrzenie przechodniów, a nie mieszkańców, współobecności, ale nie wspólnoty, uczęszczane przygodnie „od święta”, ale nie codziennie. Co więcej, rozwój przestrzenny miasta jest utożsamiany z tworzeniem przestrzeni przepływów, a nie miejsc. Jeśli pojawia się problem kształtowania miejsc, to postrzegany jest on przez pryzmat projektowania przestrzeni przepływów, a przecież przykładanie tej samej miary do przestrzeni miejsc jest świadectwem niezrozumienia ich istoty. Te dwie nieprzystawalne, odmienne logiki funkcjonowania przestrzeni owocują dezintegracją i rozproszeniem przestrzeni miasta.

Przestrzenie miejsc i przestrzenie przepływów definiowane są przez kryteria społeczno-kulturowe i są reprezentacją tradycji lub teraźniejszości kulturowej. Powstaje pytanie, czy i w jakim stopniu miejsce reprezentuje także naturę i czy wobec tego można je traktować jako mikrośrodowisko? Odpowiedź nie jest łatwa. Wydaje się jednak, że koncepcja mikrośrodowiska jest o tyle godna uwagi, że pozwala oprzeć program równoważenia środowiska mieszkaniowego o przyjęte w zamieszkującej je wspólnocie kulturowe modele natury, które z kolei pozwolą trafniej wyznaczyć przesłanki zrównoważonych interwencji projektowych i uczestnictwa w nich zainteresowanych mieszkańców. Mikrośrodowisko umożliwia skupienie uwagi mieszkańców nie na globalnych, abstrakcyjnych dla nich problemach środowiska, lecz na konkretnych i rozumiałych, przyjaznych środowisku działaniach, zarazem sprzyjających kształtowaniu się wspólnoty. Dotyczy to zarówno modernizacji lub rewitalizacji miejsc istniejących, jak i przestrzeni lokalnych dopiero powoływanych do życia.

Pytania o miejsce i środowisko ujawniają rozdarcie współczesnej architektury i edukacji architektonicznej. Z jednej strony jest to tendencja do jej autonomizacji, wyrażająca się koncepcją architektury kreacji, pochłoniętej pogonią za oryginalnością i nadzwyczajnością, z drugiej – pojawiają się poszukiwania istoty rzeczy w otwarciu na zwyczajność i codzienność, które podejmuje architektura środowiskowa (Baranowski, 2006). Tymczasem edukacja architektoniczna niewiele uwagi poświęca miejscu, kontekstowi i środowisku. Nauczanie poprzez studio projektowe zakłada, że projekt to uzyskiwanie pełnej kontroli nad wyodrębnionym, samodzielnym budynkiem. Taka formuła nauczania projektowania nie uczy percepcji miejsca, jego „odczuwania” i zrozumienia, a w rezultacie nie przygotowuje studenta do dialogu z żywym miejscem i jego użytkownikiem. Habraken (2005), opisując ewolucję spuścizny architektonicznej i rolę architekta jako profesjonalisty, pisał: „Koncepcja i wytwarzanie środowiska stały się sprawą wielodyscyplinarną. W kształtowaniu przestrzeni lokalnej zabrakło miejsca dla mieszkańców i zwykłych obywateli; zostali oni skutecznie wykluczeni z tego procesu”.

Uważa się słusznie, że kształtowanie świadomości ekologicznej i edukacja ekologiczna powinny zaczynać się od postrzegania i zrozumienia uczestniczenia w rozwiązywaniu lokalnych, bezpośrednio dotyczących mieszkańców, problemów środowiskowych. Wydaje się, że – przez analogię – edukacja studentów architektury powinna rozpoczynać się od percepcji i „odczuwania” miejsca i lokalności. Powinna być lekcją zrozumienia miejsca w jego splocie relacji pomiędzy naturą i kulturą, kształtowania podejścia całościowego i umiejętności dialogu z mieszkańcami.

of the functioning of spaces result in the disintegration and dispersion of the space of a city.

The spaces of places and the spaces of flows are defined by some social and cultural criteria and represent the tradition or the cultural present. A question arises if and how a place represents nature as well and if it can be treated as a microenvironment. The answer is not easy. It seems, however, that the conception of a microenvironment is noteworthy because it makes it possible to base the programme of a sustainable housing environment on some cultural models of nature accepted by a local community, which will facilitate a more precise definition of the guidelines of sustainable design interventions and the interested residents' participation. A microenvironment lets its inhabitants concentrate on some specific, understandable, environment-friendly activities, conducive to the creation of a community, instead of some global, abstract problems of the environment. It concerns both the modernization or revitalization of the existing places and some local spaces just brought into being.

Questions about a place and an environment reveal the split of contemporary architecture and architectural education. On the one hand, there is a tendency to make it autonomous, expressed by the conception of the architecture of creation chasing after originality and extraordinariness, on the other hand – there is a quest for the heart of the matter opened to usualness and everyday life in environmental architecture (Baranowski, 2006). Yet, architectural education pays little attention to a place, a context and an environment. Teaching in a design studio assumes that a design means full control over a separated, independent building. Such a formula of design education does not teach the perception, “experience” and comprehension of a place – as a result, it does not prepare a student for a dialogue with a living place and its user. Describing the evolution of the architectural heritage and the role of an architect as a professional, Habraken (2005) wrote, “The conception and formation of an environment have become a multidisciplinary matter. The shaping of a local space lacks a place for the residents and common citizens; they have been effectively secluded from this process.”

It is considered rightly that shaping ecological awareness and ecological education ought to begin with the perceiving and understanding of participation in solving some local environmental problems which concern the residents themselves. It seems, by analogy, that the education of architectural students should start with the per-

BIBLIOGRAFIA

- Baranowski A., 1998: *Projektowanie zrównoważone w architekturze*, Wyd. Politechniki Gdańskiej, Gdańsk.
- Baranowski A., 2005: *O pojęciu równowagi w projektowaniu architektonicznym*, w: Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Oblicza równowagi. Architektura – Urbanistyka – Planowanie u progu Międzynarodowej Dekady na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju”, Wrocław.
- Baranowski A., 2006: *Kontekst kulturowy w projektowaniu środowiskowym*, w: Nowa architektura w kontekście kulturowym miasta, wyd. TaP: Teoria a praktyka w architekturze współczesnej, Wydział Architektury Politechniki Śląskiej, Gliwice.
- Brindley T., 2003: *The social dimension of the urban village: a comparison of models for sustainable urban development*, Urban Design International 8, Palgrave Macmillan Ltd.
- Castells M., 1991: *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-Regional Process*, Blackwells, Oxford.
- Crilly M., Mannis A., 2000: *Sustainable Urban Management Systems*. Achieving Sustainable Urban Form, Spon Press, London, New York.
- Day Ch., 2003: *Spirit & Place*, Elsevier, Architectural Press, Oxford.
- Habraken J., 2005: *Palladio's Children*, Taylor & Francis, London, New York.
- Hagan S., 2003: *Five Reasons to Adopt Environmental Design*. Harvard Design Magazine, Spring/Summer 2003, Number 18, Cambridge, MA.
- Macnaghten P., Urry J., 2005: *Alternatywne przyrody*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- Pawłowska K., 1996: *Idea swojskości w urbanistyce i architekturze miejskiej*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków.
- Simon G., Simon M., 2000: *Models and Pathways: The Diversity of Sustainable Urban Futures*. Achieving Sustainable Urban Form, Spon Press, London, New York.
- Williams K., Burton E., Jenks M., 2001: *Defining Sustainable Urban Form, Introduction*, Achieving Sustainable Urban Form, Spon Press, London, New York.

ception and “experience” of a place and locality. It ought to be a lesson in understanding a place in its chain of relationships between nature and culture, shaping a holistic approach and an ability to enter into a dialogue with the residents.

BIBLIOGRAPHY

- Baranowski A., 1998: *Projektowanie zrównoważone w architekturze*, Gdańsk University of Technology, Gdańsk.
- Baranowski A., 2005: *O pojęciu równowagi w projektowaniu architektonicznym*, in: International Scientific Conference „Images of Sustainability. Architecture – Urbanism – Planning on the Brink of the International Decade for Sustainable Development”, Wrocław.
- Baranowski A., 2006: *Kontekst kulturowy w projektowaniu środowiskowym*, in: Nowa architektura w kontekście kulturowym miasta, TaP: Teoria a praktyka w architekturze współczesnej, Faculty of Architecture, Silesian University of Technology, Gliwice.
- Brindley T., 2003: *The social dimension of the urban village: a comparison of models for sustainable urban development*, Urban Design International 8, Palgrave Macmillan Ltd.
- Castells M., 1991: *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-Regional Process*, Blackwells, Oxford.
- Crilly M., Mannis A., 2000: *Sustainable Urban Management Systems*. Achieving Sustainable Urban Form, Spon Press, London, New York.
- Day Ch., 2003: *Spirit & Place*, Elsevier, Architectural Press, Oxford.
- Habraken J., 2005: *Palladio's Children*, Taylor & Francis, London, New York.
- Hagan S., 2003: *Five Reasons to Adopt Environmental Design*. Harvard Design Magazine, Spring/Summer 2003, Number 18, Cambridge, MA.
- Macnaghten P., Urry J., 2005: *Alternatywne przyrody*, SCHOLAR, Warsaw.
- Pawłowska K., 1996: *Idea swojskości w urbanistyce i architekturze miejskiej*, Cracow University of Technology, Kraków.
- Simon G., Simon M., 2000: *Models and Pathways: The Diversity of Sustainable Urban Futures*. Achieving Sustainable Urban Form, Spon Press, London, New York.
- Williams K., Burton E., Jenks M., 2001: *Defining Sustainable Urban Form, Introduction*, Achieving Sustainable Urban Form, Spon Press, London, New York.